

Halmazódó hatások

Evek telnek el, s a család — hosszú takarékoskodás árán — lakást vesz. Az albérlet után végre magukra zárhatják az ajtót, havi rezsijük pedig ezer forinttal megnő. Evek telnek el, s a család — némi takarékoskodás után — színes tévét, később automata mosógépet, még később kocsit, évek múltán Hi-Fi berendezést szeretne venni OTP-hitelre. Igaz, már háromezerrel többet keresnek, mint valaha, de sokkalta több teher lesz rajtuk, mint régente. Részleteket kell törleszteni, rezsit fizetni, új és nagyobb lakást beszerezni. Sokkal jobban élnék, mint azelőtt, mégis, úgy érzik, sokkal kevesebbre telik, mint albérló, „nincstelen” korukban. És ha az automata mosógép elromlik, hát két-három ezer a javíttatás, a színes tévébe pedig egy képcső a fekete-fehérnek tiszterese. Erre is tartálékolni kell, ahol megvan...

Faggathatom magamat, kolégáimat, ismerőseimet: hogyan is élünk?, szinte mindannyian megegyezünk abban: rosszabbul, mint régebben. Mint évekkel előtte, amikor száztöven volt egy kétszemélyes vacsora — itallal! — Szeged legelőgásabb és egyben legjobb éttermében. Amikor még sátorral és benzinnel négyezerért lehetett nyaralni a Balatonon és/vagy az Adrián, igények, ambíciók és vállalkozókévd szerint. Amikor a mainak egyharmadát sem elérő fizetésből még tellett a szinte minden esti baráti beszélgetésekre, utazásokra, könyvekre, amire ma a jóval többől nem futja. Mert ha valahogyan vett végre egy használható használt kocsit az ember, hát a háromforintos benzinnel nem volt semmi gondja. Igaz, szállásra már nem jutott, de voltak barátok, ismerősök, kollégák az országban mindenfelé, sőt, külföldön is. Lehetett utazni, tapasztalásokat cserélni, látni és tájékozódni, sőt, még vacsorázni is egy-egy üveg borral és baráti eszmecsérekkel fűszerezve. És lassan gazdagodott ez az ország, s vele polgárai is. Már éppen tellett volna szállodára is (hja, régi, boldog idők, amikor Szigetvárott százhusz forint volt egy fürdőszobás szoba az új szállodában!), amikor a meglódult állampolgári lehetőségekkel meglódultak az árak is. És hatötven és tíz és lassan húsz forint lett a benzin; és kétszáz és négy száz és kilencszáz a szállodai szoba; és ezer és kétezer és kétezeröt száz a havi lakásrezszi; és öt-száz és nyolcszáz és ezer a heti konyhapénz...

Szóval, vége a valahai nyaralásoknak, a szabad utazásoknak, baráti-szakmai eszmecséreknek, tapasztalatszerzéseknél. Nem telik rá. Nem telik, bár fizetésünk azóta — lassan, sajnos két évtized alatt — vagy négyeszeresére nőtt, életszínvonalunk pedig mintha inkább csökkent volna...

Valóban csökkent? Nemrégiben ezerevalahány forintot fizettem a gáztűzhely két biztosítékéért. Talljáért. Mert cserélni kellett. És nagyjából ugyanannyit az automata mosógép egyetlen kapcsolójáért. És az autóm akkumulátorára nem bírja a hideg napokat. Cserélni kell, hitem ezerért. És — isten ments! — ha a tévében véletlenül kimegy a képcső, az legalább tizenötezer... Hogy lehet ilyen feszített életmódban nyaralásokat is tervezni? Utazásokat, tapasztalatszerzéseket? Se-hogy.

Valaha a kevésből is többre futotta, hiszen nem volt semmim. Nem kellett szinte semmire költenem. Olcsó volt a lakás, a benzin, amire egyetlen vagyonom és vágyam, a rozzant, öreg autó és az utazások miatt volt szükségem. Gazdag voltam. Ma, „szegény” vagyok. Mert drága a lakás, a benzin, az autó, az utazás, a vendéglő. És immár a saját is, amit hús helyett is szívesen ettem. Minden jóval drágább lett. Elképesztő és elszomorító. Hát akkor miért dolgoztam, sok éven át.

Valaha kétszáz ezer autó sem volt ebben az országban, amikor három forint volt a benzin, s nekem kellett, mert fotóztam, mert télen is járni akartam a vidéket. Most 1,3 millió kocsit fut a hazai utakon. Valaha cserépkályhába hordtam a napi egy vödör szemet és fűtő lapátot az iskolai kályhákba. Most csak Szegeden vagy százezer ember él távfűtéses, összkomfortos lakásban...

Igaz, „csak” panelben, de minusz húsz fokban nem kell ki-menni az udvar végébe... És vajon mennyivel több gázt, áramot, olajat fogyaszt ez a város? És mennyivel kevesebb emberi energiát, izomerőben és időben? És hányszor tíz- és tízezren, vagy hány százezer dolgoznak ma, Magyarországon olyan munkakörben és munkahelyen, aminek nincs és nem is lehet jövője? Rengetegen. És mozdulni nem tudnak, ha akarnak sem. Mert nálunknál gyorsabban fejlődő országokban éppen a differenciálódás segíti elő a mobilitást. Mert félreértés ne essék! Az igazán fejlődő, vagy gazdaságilag nagyon fejlett országokban elsősorban azért mégsem úgy differenciálnak jövedelemben, ahogyan mi hisszük. Mert ott X vállalatnál két szakmunkás (vagy mérnök, közgazdász, marketingszakember stb. stb...) nagyjából ugyanannyit keres azonos beosztásban, teljesítménytől függetlenül, legföljebb a vállalatnál eltöltött évek függvényében. Mert a munkaszervezéssel gondoskodnak róla, hogy nagyjából mindenki azonosan teljesítsen. De ha ott valaki egy avitt iparágat otthagy egy gyorsan fejlődő kedvéért, ha munkás, ha mérnök, ha menedzser, megéri neki, mert az országban elérhető átlagbéreknél tíz-húsz-egyenven százalékkal, vagy — ha valóban jó szakember — két-háromszorta több fizetést kap.

És ott mozdulnak is az emberek. A haladó iparágak ki is halnak, mert nem tudnak fizetni, mert lassan mindenki ott-hagyja őket. Mindenki vált, előbb-utóbb, mert — érdemes. Nálunk legföljebb szükséges lenne, az ország szempontjából. De hogy érdemes is? Hiszen itt mindenkinek emelni kellett a bérét, éveken át, ha kicsit is. Mindenki változás és változtatás nélkül akart és akar többet keresni. És ki fizeti a többletet? Nyilván az, aki ott is keveset kap, ahol a többletet valóban megtermelik. Mert ha valaki nálunk pályát, állást, szakmát akar változtatni, mindannyiunk érdekében, mert valóban húzó iparágban akarja tudását kamatoztatni, hát a tíz-húsz százalékos többletjövedelem lehetősége ellenértékéért szinte lehetetlen terheket kell vállalnia a lakás-cserében, az életmód- és -formaváltásban. De ki vállalja mindezt?

Szinte senki. És lehet, hogy én sem vállalnám. Akkor pedig azt kell tudomásul vennem, hogy én is, s mindannyian fizetünk azért, hogy ez a társada-

lom a folyamatos és „kiegyensúlyozott” (mindig és mindenből egy picit több van!) gazdagodás jegyében és gazdagodásért egyre több terhet hárít át mindannyiunkra. Mert egyre több lakást, cementet, gázt, benzint, utat, áramot fogyasztunk, amit nem tudunk minőségileg megújult teljesítménnyel viszonylag könnyen rekompenzálni. Mert mi rengeteget dolgozunk ugyan, napi tíz és tizenkét órát is, s nem értjük, hogy a tíz-tizenkét órá sem igen ér többet, mint valaha a nyolc. Pedig ennek is megvan a jó oka. Még csak család sem történt. Pusztán arról van szó, hogy amíg árgus szemekkel ügyeltünk az egyenlőségre és a munka szerinti elosztásra, elfelejtettük, hogy mi, ha a régi megoldásokat választjuk, verejtékezhetünk napestig dolgozhatunk tizszer annyit is, mint valaha, munkánk felét sem éri majd a régiek. Mert például azt a munkát már sok helyütt robotok csinálják sokkal olcsóbban és megállás nélkül és sokkal pontosabban. Csakhogy ahhoz, hogy mi is előrelépjünk, meg kellene fizetnünk embereket, akik robotokat terveznek, s vállalkozni kellene az új munkahely keresésének, az új szakma, vagy szakmák megszerzésének fáradságait és kockázatait.

Mi egyelőre még nem ezt tesszük. És mi valahányien fizetünk mindenki biztos állásáért (ha szükség van szakmájára és munkájára, ha nem!). Összkomfortos lakásáért (ha panel is), lelki békéjéért, nyugalmaért, a társadalom komfortos békéjéért. De az összkomfort is tud szűkös és kényelmetlen lenni, ha többre vágyunk az ember. És mi lassan, mindannyian többre vágyunk. Csakhogy amíg a tágasabb összkomfortért még hajlandók vagyunk fizetni, egy fejlettebb, gazdagabb világot már jóval nehezebben előlegzünk meg. Pedig veszünk színes tévét, mélyhűtőt, hi-fi berendezést, autót és automata mosógépet is, miközben tudván tudjuk, hogy jövődó többlet kiadásainkhoz teremtjük meg az alapokat. És melleleg jobb életünkhez. És reméljük, hogy évente emelkedő jövedelmeinkből majdcsak finanszírozni tudjuk többlet kiadásainkat. Csak éppen a reménybeli többletjövedelmek alapjait nem vagyunk hajlandók finanszírozni és megteremteni kockázattalállással, a kemény és valódi differenciálás eltűrésevel, a társadalmi munkamegosztás valódi kialakításával.

Akkor pedig nincs más megoldás, mint az, hogy a nemzet, a nép egésze átlagában még minden évben jobban él néhány százalékkal. De ezt a néhány százalékat (beleértve a nyugdíjakat, lakásszámot, egészségügyi és szociális kiadásokat) mi mindannyian fizetjük a csökkenő realbérekben. Hiába, a stabilitást ma csak a változás hozhatja meg. Az, ha hajlandók vagyunk vállalni a változtatás kockázatát és fizetni is átmeneti árat.

Valamit — valamiért...

SZÁVAY ISTVÁN



KURUCZ D. ISTVÁN: VÁRAKOZÁS

Bécs Ernő

Gyermekkori képeslap

Délben felébredtek a harangok és zümmögve úszott Zágráb felé a postarepülőgép.

A sarkon ácsorgó szegények szájában habos lett a nyál. Magukba szívták az ételszagot az öblös kapualjak, forró rózsák forogtak a színes ablaküvegen.

Délután árnyékok vetkőztek a fák alatt, muzsikáló rovarok tartottak hazafelé.

Katonák mentek a szürkületbe menekülő Nap után, a lombokon macskaszemmel gubbasztottak a fekete szárnyú angyalok.

Anyám arcára néztem, és olyan lett az este, mint egy nagy, fekete Vasaló.

Csak téli hajnalokon látlak

Már csak téli hajnalokon látlak, amikor elindulnak az első autóbuszok. Zajtalanul mész az utcán, aztán felszállsz, s elnyel a zúzmarás magasság. Köszönnék, de elindul velem a benzin-szagú járdasziget.

Már csak téli hajnalokon látlak, nem tudlak ritmusba fogni téged. Gyalogjáró sorokkal baktatok utánad, s ha elköthögték az utolsó hajnali járatok is, munkámba indulok, keménygalléros hivatalnok.

Plakátokra lehellek, botladozó meséimbe bugyolállak. Tavasz estéken hosszú sörényű filmsztárokkal évődöm, mintha nem is élnél.

De ha hideg huzat ver tanyát a kapualjban, s a hazatérő lumpok kék nyakát harapja a tél, megjelenész újra s a süllyedő higanyszál nyakad melegére figyelmeztet.

Hosszú betegség után 56 éves korában elhunyt Bécs Ernő költőnek számos fővárosi és vidéki lapban, folyóiratban és antológiában jelentek meg versei, a Rádióban rendszeresen hallhatuk a költeményeit. Hosszú évekig Szegeden, majd Budapesten volt tanár, posztumusz kötete sajtó alatt.



Diákok a színházban

A színház nekem még ma is ünnep. Ez az ünnepi érzés akkor született meg, amikor tizenévesként először színházba vittek. Kollázvárt történt, s a János vitézt játszották. Ott álltunk várakozva a kivilágított épület előtt az esti nyüzsgésben, s a kísérő tanár még egyszer áttekintette a sort — mert sorban mentünk oda az iskolából vagy az intézetből, a Farkas utcából. Nem az egész osztály: aki a készülődés heteiben nem a képessége szerint szerepelt, vagy — mint osztályfőnökünk mondta — viselkedésével egy ilyen felnőttnek való eseményre éretlennek bizonyult, az nem jöhetett.

Aztán beléptünk a színházba, s én már az előcsarnokban, meg a ruhatárnál is úgy éreztem magam, mint a karácsonyi csengőre várva. Lassan kialakult a fény, felhűződött a függöny, s vártam a nem mindennapi élményt, a játék varázslatát — alighanem úgy, mint kicsiny koromban a mesét. S a varázslat bekövetkezett: a játék magával ragadott. Tudtam, hogy egy másik valóság, mint amiből beléptem a színházba, s amelybe visszatérek, de azt is éreztem, közülük van egymáshoz, ahogy az ünnepnek a „szürke” hétköznaphoz. Bennem kapcsolódtak össze: jó volt e varázslat emléket felidézni, s jó volt a színházba visszatérni.

Jó volt és mindig kivételes. Az ellenőrzőben engedélyt kellett kérnünk még akkor is, amikor egyéni bérletünk volt már. S bár ezt a formáságot degradálónak éreztük, az, hogy mehattunk, meg-előlegezett felnőtté avatás volt. Hát még ha valamelyik tanárunk megszólított bennünket a szünetben, s egy-két szót váltott a darabról vagy az előadásról! Vagy akár csak egy nagydíj, egy végzős!

Még ma is azt az ünnepi élményt érzem, ha színházba megyek. De különösen azóta töpreng ezeken az emlékeken, amióta vita kerekedett egy diákeladás közönségének az éretlenségéről. Elmúlt az az évad, elült a vita is, de ahányszor színházba készülök, eszembe jut. S elgondolom, hogy ha az első színházlátogatásomat nem jutalomnak, jónak, kedvező lehetőségnek élem át, hanem kötelezettségnek, amelyet minden önállóság nélkül teljesíteni kell, s eszerint gépiesen számba vesznek, vajon akkor is ünnepi élménnyé vált volna számomra a színház? Nos, nem tudom elképzelni másként, mint ahogyan megéltam, s hazugságnak érzém, ha azt mondanám, hogy akkor biztosan nem szeretem meg. Csak annyi bizonyos, hogy én azért is éreztem élménynak, mert érdem volt a megelőlegezett felnőttég, majd később azért is, mert ott egyenrangú nézőként váltott szót velem a tanárom. Egyáltalán: kivételes alkalom, a felnőtt szerep próbája volt.

Hogy a színház legyen minél kevésbé ünnepélyes, a közvetlenség révén legyen demokratikus? Ha ezt úgy értelmeznénk, hogy ne emelkedjen ki a mindennapiságból, csúnyán tévednénk. A színház lényege az élmény — éppen attól fosztanánk meg. Az a közvetlenség, amire csakugyan szükség van, az üresen ünnepélyes formák, az élményt helyettesítő vagy elfedő jelenségek mellőzése. És az a közvetlenség is szükséges, amiben részünk lehetett, amikor megszólított egy nagyobb diák vagy egy tanárunk: a személyes közvetlenség. A színház művészete az, hogy a tömegben is közvetlen tud lenni minden személyhez; hogy akit a játék magával ragad, úgy érzi, személyesen néki játszanak, hozzá szól az üzenet. S hogy ez az érzés kialakul-e, az nagymértékben múlik az első találkozásokon.

NÉMETH FERENC